

Цитування:

Костиря І. О., Шевченко М. І., Янченко Н. М. Культурна дипломатія як ідентифікатор держави в контексті глобалізації. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*: наук. журнал. 2021. № 4. С. 20-25.

Kostyrya I., Shevchenko M., Yanchenko N. (2021). Cultural diplomacy as the state's identifier in the context of globalization. *National Academy of Culture and Arts Management Herald: Science journal*, 4, 20-25 [in Ukrainian].

Костиря Інна Олександрівна,

доктор політичних наук, професор,
завідувач кафедри міжнародних відносин
Київського національного університету
культури і мистецтв

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2654-8472>

Шевченко Марина Іванівна,

кандидат культурології, доцент,
Київського національного університету
культури і мистецтв

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0960-513X>

Янченко Наталія Миколаївна,

асистент кафедри міжнародних відносин
Київського національного університету
культури і мистецтв

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6729-2421>

КУЛЬТУРНА ДИПЛОМАТІЯ ЯК ІДЕНТИФІКАТОР ДЕРЖАВИ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Метою роботи є розкрити поняття культурної дипломатії як пріоритетного інструменту творення глобалізації на рівні зовнішньої політики. У статті розкрито сутність процесу глобалізації, її перспективи та головні цілі. **Методологія дослідження** ґрунтується на комплексному використанні загальнонаукових та конкретно наукових методів: аналітичного, історичного, концептуального. **Наукова новизна** полягає у комплексному дослідженні сутності культурної дипломатії в контексті глобалізації, надаючи їй переваг у правильному координуванні міжкультурної комунікації. Передано зміст, інструментарій та парадигму розвитку дипломатичної культури на рівні XXI століття. **Висновки.** Зроблено висновок щодо необхідності глибинного дослідження розвитку культурної дипломатії в українському науковому просторі задля зміцнення міжнародних відносин України в процесі глобалізації.

Ключові слова: культурна дипломатія, глобалізація, політична культура, політика «м'якої сили», міжнародні відносини, зовнішня політика, інституціоналізація, міжкультурна комунікація.

Kostyrya Inna, Doctor of Political Sciences, Professor, Head of the Department of International Relations, Kyiv National University of Culture and Arts; Shevchenko Marina, Candidate of Cultural Studies, Associate Professor, Kyiv National University of Culture and Arts; Yanchenko Natalia, Assistant of the Department of International Relations, Kyiv National University of Culture and Arts

Cultural diplomacy as the state's identifier in the context of globalization

The purpose of the article is to reveal the concept of cultural diplomacy as a priority tool for creating globalization at the level of foreign policy. The article reveals the essence of the globalization process, its prospects, and its main goals. **The research methodology** is based on the complex use of general scientific and specific scientific methods: analytical, historical, conceptual. **The scientific novelty** lies in a comprehensive study of the essence of cultural diplomacy in the context of globalization, giving it advantages in the proper coordination of intercultural communication. The study presents the content, tools, and paradigm of diplomatic culture development at the level of the XXI century. **Conclusions.** The conclusion is made on the need for in-depth study of the cultural diplomacy development in the Ukrainian scientific space in order to strengthen Ukraine's international relations in the process of globalization.

Keywords: cultural diplomacy, globalization, political culture, soft power policy, international relations, foreign policy, institutionalization, intercultural communication.

Актуальність теми дослідження. Початок ХХІ століття став вирішальним етапом у творенні нового світу. З розвитком технологій та інтенсивного їх впровадження відбулися значні зміни у суспільстві, які призвели до переходу від індустріальної епохи до інформаційної, також зафіксовано перехід від централізованої економіки до децентралізованої, від національної економіки до світової; використання «міжмережжя», тобто глобальної сітки Інтернету, який набуває все більшої популярності та доступності у всіх регіонах країни та світу, також впровадження супутникового телебачення дозволяє більш об'єктивно оцінювати навколишнє середовище. Це стало першопричинами процесу глобалізації.

На думку С. Кость: «Глобалізація – це процес, в ході якого зростає взаємовплив і взаємозв'язок народів і держав, в результаті чого зростають функції комунікативної мережі, яка вривається в усі сфери суспільного життя. Світ стає єдиним і багатоманітним: і чим сильніше тенденція до єдності, тим яскравіше проявляється багатоманітність культур, образів життя, соціальних цінностей. В умовах глобалізації людство набуває єдності не тільки антропологічної як біологічний вид, але і як соціальної, об'єднуючись у цілісну всесвітню соціальну і культурну систему, остільки у процесі взаємообміну досягненнями різних культур створюється єдина загальнолюдська культура» [1]. За таких умов важливими для вивчення є міжкультурна взаємодія як важливий чинник міжнародних відносин та один з пріоритетних напрямів зовнішньої політики держав, що ґрунтований на теорії багатовимірності і динамічності процесів глобального розвитку.

Поняття «глобалізація» було запропоновано на початку 60-х рр. минулого століття, але й до сьогодні не існує точного трактування його змісту. Канадський філософ М. Маклюен вважає, що швидке розповсюдження інформаційних технологій та нових засобів комунікації призвели до фундаментальних змін сучасного світу, котрий стає все більш глобалізованим та віртуальним [10, 25]. Важливими є проблеми культурних аспектів глобалізації. Визначальну роль у вирішенні цих проблемних моментів відіграють культурні чинники у процесах глобалізації, бо саме вони є регуляторами «позитивів» та «негативів».

Виклад основного матеріалу. Культурна політика як окрема сфера політичної діяльності міжнародних, державних і

громадських факторів вважається власне французьким «винаходом», а її внутрішні та зовнішні параметри відтак нерозривні. Актуальною є політична культура для нашої держави. Адже теперішні події, що відбуваються на території України привернули увагу міжнародної спільноти до нашої держави. Це є вагомою для ствердження України на міжнародній політичній арені. Натомість потрібно відповідально поставитися до проведення послідовної та рішучої культурної політики, яка дозволить сформуванню позитивного іміджу України на міжнародному рівні. Політика культурної дипломатії найбільш сприяє для ефективних виявів зовнішньо- та внутрішньополітичної позиції держави. Тому головним для політики культурної дипломатії в Україні є створення умов для забезпечення системної роботи українських культурних ініціатив та представлення їх на високому рівні серед інших держав. Напрацювання механізмів протидії інформаційним впливам, що спотворюють будь-які дані про Україну, проведення постійних міжнародних культурних комунікацій. «Зокрема, при стратегуванні майбутньої діяльності інституції культурної дипломатії у фокусі мають перебувати наступні її функції:

- налагодження сталих зовнішньополітичних зв'язків України засобами культури;
- підтримка та заохочення творчого розвитку митців та культурних акторів в Україні і за кордоном; сприяння розвитку сучасного мистецтва та креативних індустрій;
- розробка маркетингових стратегій просування українського культурного продукту за кордоном;
- залучення культури до впровадження ефективної інформаційної політики;
- підвищення інвестиційної привабливості України, просування економічних інтересів держави у світі, підтримка українського бізнесу за кордоном;
- заохочення вивчення української мови не лише як чинника підтримки культурної ідентичності українських громад, а через відкриття освітніх та наукових можливостей України;
- зміна державної моделі культурної політики, позиціонування культури як суб'єкта зовнішньої політики, вихід культури на міжгалузевий рівень, відкриття її репутаційного, економічного, освітнього, соціального потенціалу;

• здійснення публічної дипломатії, ретрансляція українського досвіду розбудови демократії, цінностей рівності і свободи як основних ідей Революції Гідності»[4].

Чітке дотримання виконань наведених функцій зорієнтоване, першочергово, на зміст культурної дипломатії. А найважливішим етапом адвокації культури є безпосередньо створення Українського інституту за ініціативи профільного міністерства. Вартими уваги також є ставлення країни і суспільства до культурної політики держави. Попри все залишається відкритим питання контенту цієї діяльності. Хто і яким чином повинен впливати на перспективне його формування. На сьогодні в Європі як інструмент впровадження політики культурної дипломатії функціонують культурні інституції (Британська Рада, Французький інститут, Чеський центр, Польський Інститут, Гете-Інститут), головними завданнями яких є: лобювання зовнішньополітичних інтересів, забезпечення міжкультурних комунікацій, продукування цінностей в різних соціально-культурних контекстах. Ці установи функціонують завдяки державній підтримці, що не є моделлю культурної політики в Україні.

Важливо розуміти, що для функціонування інституцій культурної дипломатії повинна бути державна підтримка, зокрема фінансова. Тільки тоді культурна дипломатія стане якісним механізмом впровадження успішної лінії зовнішньої політики. Наприклад, Гете-Інститут не є урядовою інституцією, однак фінансування отримує від уряду Німеччини. Уряд координує роботу культурних установ та організовує їх фінансування за рахунок державного бюджету.

Провідним у розвитку культурної дипломатії є мовний елемент. Від популярності мови залежить престиж національної культури і освіти, що, в свою чергу, формують попит на мову. Таким чином, виробляється формула мовного ідентифікатора держави на міжнародному рівні. А при належній співпраці на рівні культурної дипломатії поширення набувають ідеї рівності, відкритості, розмаїття, що позитивно впливає на процес глобалізації. На цьому й базується діалог культур.

Для сучасного світу характерним є не тільки інтенсивний діалог культур, але і їх взаємопроникнення, яке можна описати такими поняттями як «дифузія», «асиміляція», «творча взаємодія». У свою чергу відбувається породження плюралізму культур, що вагомо

впливає на високоінтелектуальне, соціальне, політичне та глибоко духовне життя людей. Через таку вагомість культурна багатоманітність вважається однією із найважливіших пріоритетів ЮНЕСКО в галузі культури. Так, зі Статті 1 Загальної Декларації ЮНЕСКО про культурне різноманіття (від 2 листопада 2001 р.) «Культурне різноманіття як загальне надбання людства» зазначено: «...Будучи джерелом обмінів, новаторства і творчості, культурне різноманіття так само необхідне для людства, як біологічне різноманіття для живої природи. У цьому сенсі воно є загальним надбанням людства і має бути визнано і закріплено в інтересах нинішніх і майбутніх поколінь» [7, 71-72].

Згадану Декларацію визнано першим міжнародним правовим інструментом, який регулює всі питання про збереження плюралізму культур.

Під час 33 сесії Генеральної конференції Організації Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури, у жовтні 2005 р. було прийнято «Конвенцію про охорону та заохочення різноманіття форм культурного самовираження», яка була ратифікована Україною 20.01.2010 (Закон України №1811–VI від 20 січня 2010 р.).

С. Хантінгтон акцентує на змістовій багатобарвності культур, від початку передбачає їх своєрідну замкнутість, яка може локалізуватися завдяки діалогу з іншою культурою. Важливим є процес проникнення загальнолюдського в діалог культур на основі філософії взаємодії. Таким чином, кожна культура здатна зробити свій внесок у духовний потенціал загальнолюдського характеру. Діалог культур містить духовний арсенал, який являє собою певні здобутки всього людства. Форма діалогу є ще одним важливим інструментарієм формування культурної дипломатії у процесі глобалізації. Під поняттям діалогу культур постає розуміння своєрідної форми міжнаціонального спілкування, яка передбачає, з одного боку, взаємозбагачення національних культур, а з другого, – збереження їх самобутності [9].

Відповідно у контексті діалогу культур прослідковується політика культурної дипломатії на міжнародному рівні, розвиваючи культуру толерантності. З допомогою політики культурної дипломатії формується імідж держави на міжнародній арені, демонструється національна ідентичність. Українська дослідниця О. Розумна сформулювала два основні завдання культурної дипломатії так: «На

зовнішньому напрямі – забезпечення іміджу держави й успішності її міжнародної політики, на внутрішньому – зміна парадигми культури і реформування культурної політики, від чого залежить зміст і якість культурного продукту» [4, 5].

Як наголошує В. Шейко, процес глобалізації призвів до того, що сучасне людство повинно негайно вирішити кардинальні, доленосні питання для розв'язання яких необхідно міжнародний діалог. Відповідно до цього факту доленосного значення набувають проблеми готовності для відкритості до діалогу народів світу та їх взаєморозуміння. І якщо раніше достатньо було лишень взаєморозуміння, взаємоповаги між народами, які ґрунтувалися на їх добрій волі, то наразі актуальною є потреба в крос-культурних підходах, які дозволяють зрозуміти особливості культури інших народів: «усвідомлення відмінностей в ідеях, звичаях, культурних традиціях, притаманних різним народам, здатність побачити спільне й різне між культурами та подивитися на культуру власної спільноти очима інших народів» [5].

Необхідно зазначити, що процес глобалізації на рівні сучасності відбувається завдяки розвитку інформаційних технологій, відкриваючи нові можливості для комунікації. Цей фактор надає універсалізації та уніфікації комунікативному простору, який здійснює вплив на сприйняття загальних культурних символів, кодів і цінностей, що забезпечують участь індивіда у глобальній комунікації.

В умовах глобалізації на підставі міжкультурного діалогу було створено єдиний глобальний комунікаційний простір. Ведення діалогу відбувається за законами і правилами «нових умов комунікації», де діють процеси не адаптації (толерантності), а також визначається підпорядкування більш сильному середовищу. Звідси світ починає говорити мовою країн, які панують у ньому.

Через розвиток новітніх технологій як інформаційних, так і комунікативних відбулося радикальне перетворення процесів сприйняття людиною світу, змінився тип зв'язку між людьми, який набуває більше матеріальних цінностей, ніж духовних. Завдяки культурній дипломатії можна лояльніше спроектувати побудову спільного когнітивного простору, що є складним процесом оскільки кожен партнер, керуючись власним світобаченням, проектує своє розуміння предмета комунікації.

Вагомим є підхід П. Осипова, який наголошує, що «на початку двадцять першого століття багато людей сприймають культурну ідентичність у мультиполярному просторі не як дещо гарантоване, а як суперечливе і процесуальне. Водночас сприймання розбіжностей між культурами веде до нагальної потреби міжкультурного діалогу. На фоні сучасного глобального розвитку суспільства людство потребує нових прийнятних стратегій розвитку культур. Оскільки ми не можемо повернутися до їх ігнорування, ми повинні прагнути до їх порозуміння. При цьому стає все більш безперечним необхідність розвитку такої ідентичності, яка сягає за межі рамок звичайної культурної ідентифікації і відрізняється високою мірою інтеркультуральності. Є певні підстави вважати, що сучасна культура перестає бути культурою якогось конкретного регіону і все більше стає культурою часу, що торкається кожного із нас» [2, 49-50].

Також культура дипломатії на тлі сучасних подій є вагомою зброєю «м'якої сили», яку професор Дж. Най визначає як «примус інших прагнути результатів, яких ви бажаєте досягнути». «“М'яка сила” – це більш, ніж просто переконання, умовляння чи здатність спонукати зробити що-небудь з допомогою аргументів... це також здатність приваблювати, і приваблення часто призводить до взаєморозуміння» [7, 30-32].

Таким чином, фактор культури як складової «м'якої сили» у світовій політиці на сьогодні набуває осучасненого значення, вагомо зростає його вплив на загальносвітові соціально-економічні процеси та міжнародні відносини. У зв'язку з цим держави все більше звертають увагу на розвиток своєї культурної дипломатії, оскільки експорт, розповсюдження і популяризація національної культури є надійним і діючим інструментом зовнішньої політики і ефективним засобом представлення національних інтересів на міжнародній арені.

Відбувається формування іміджу країни, який представлено ключовим елементом «м'якої сили». Імідж а також репутація країни служать інструментарієм для покращення конкурентоспроможності держави на міжнародній арені. В. Сеїдов основними чинниками успішного впливу «м'якої сили» визначає наступні:

- системність в промоції позитивного іміджу держави в суспільній свідомості як власної країни, так й інших держав;

- оперативність проведення інформаційно-пропагандистських акцій (прес-конференцій, брифінгів, прес-релізів, публікацій інформаційних статей);

- достовірність урядових PR-кампаній, що ґрунтуються на реальній матеріально-документальній базі, всебічність висвітлення подій;

- координація дій всіх державних PR-відомств та чітка регламентація освітлення найбільш важливих для національних інтересів країни та її іміджу проблем;

- постійний моніторинг світових інформаційних потоків, котрі відображають імідж держави, нейтралізація діяльності інформаційних суб'єктів, що руйнують її позитивний образ;

- вивчення іноземного досвіду впровадження «м'якої сили» для просування національних інтересів;

- встановлення інформаційної взаємодії із зарубіжними структурами з метою інформаційної інтеграції держави в основні світові процеси та посилення її впливу у глобальному інформаційному просторі [8, 115-121].

За зразок варто взяти Польщу, її досвід міжнародного визнання і швидкого успіху у сфері культурної дипломатії. У 2011 році ця країна здійснила «стрибок» у розвитку культурної дипломатії завдяки успішній реалізації закордонної культурної програми польської резиденції в Раді Європи «I, CULTURE». За півроку поляки збільшили свій рівень впізнаваності в Європі та світі саме за рахунок професійно розробленої і втіленої культурної стратегії. 80-особовий персонал Інституту Адама Міцкевича спільно з керівництвом департаменту Публічної та Культурної Дипломатії МЗС та департаменту міжнародного співробітництва польського Міністерства культури та національної спадщини втілює 400 глобальних міжнародних акцій в 10-ти часових поясах за 100 днів. За визнанням експертів, це найбільша частка культурної складової в програмі всіх попередніх європейських резиденцій [3].

О. Розумна виокремлює цікавий факт стосовно того, що однією з перших культурних інституцій, заснованих у незалежній Україні іноземним капіталом (у 1993 році Джорджем Соросом), був Центр сучасного мистецтва при Києво-Могилянській академії, а його директором досить тривалий час (від 1997 до 2005 року) – визнаний у світі культурний дипломат польського походження Єжи Онух (пізніше – директор Польського

Інституту у Києві та радник посольства Польщі в Україні). Тобто, запит на сучасне мистецтво від спільноти симпатиків України за кордоном існує досить давно, а відгуку на нього з боку держави немає [3].

За словами української дослідниці О. Розумної: «Для реалізації глобального проекту української культурної дипломатії необхідно встановити чіткі терміни, в які синхронно транслюватиметься у різних частинах світу єдиний меседж, який створюватиме рамку для різних і численних подій. Проект просуватиме сучасне мистецтво та креативні індустрії України, залучить потенціал літературного середовища, міститиме проекти-супутники в українських регіонах. Основними стейкхолдерами цього проекту мають бути органи державної влади (у першу чергу, Міністерство закордонних справ України і Міністерство культури та інформаційної політики України), активісти мережі Global Ukraine, митці, куратори, експерти, культурні менеджери. За підсумком його реалізації має бути напрацьована аналітична база та створені актуальні бази даних» [4].

Висновки. Отже, сучасний світ – це вимір процесів глобалізації де все відбувається досить швидко та на високому рівні. Час коли духовність сприймається як стандарт, а культура дипломатії перейшла в оновлену форму міжнародних відносин та слугує ідентифікатором держави в умовах глобалізації. На фоні європейських держав Україна зі своїм духовним підґрунтям займає далеко не першість. Натомість результативність буде, якщо влада свідомо підійде до питання іміджу держави на міжнародній арені.

Література

1. Кость С. П. Міжкультурна комунікація як вияв соціальної взаємодії. URL: http://www.rusnauka.com/6_NITSB_2010/Philologia/5_9572.doc.htm (дата звернення: 01.12.2020).
2. Осипов П. І. Міжкультурна комунікація: проблеми і перспективи. Матеріали міжнародної наукової конференції. Миколаїв, 2011. С. 48-54.
3. Розумна О. Культурна дипломатія України: стан, проблеми, перспективи : аналіт. доп. Політика культурної дипломатії: стратегічні пріоритети для України : зб. наук.-експерт. матеріалів. Київ : Нац. ін-т стратег. дослідж., 2016. С. 3-5.
4. Політика культурної дипломатії: стратегічні пріоритети для України : зб. наук.-експерт. матеріалів. Київ : Нац. ін-т стратег. дослідж., 2016. 92 с.

5. Шейко В. Культура та глобалізація: компаративістський аналіз. Культурологічна думка. 2009. № 1. С. 73-79.

6. Всеобщая Декларация ЮНЕСКО о культурном разнообразии. URL: <http://www.unesco.ru/rus/pages/Admin01122004192107.php> (дата звернення: 01.12.2020).

7. Най Дж. Гибкая власть / пер. с англ. В. И. Супруна. Москва : Тренды, 2006. 224 с.

8. Сеидов В. Г. От традиционной дипломатии к публичной дипломатии. Информатция. Дипломатия. Психология. Москва : Известия, 2002. С. 115-121.

9. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций / пер. с англ. Ю. Новикова. Москва : АСТ, 2003. 603 с.

10. McLuhan M. The Gutenberg Galaxy: The Making of Typographic Man. Toronto, 1962. 293 p.

References

1. Kost, S. P. (2010). Intercultural communication as a manifestation of social interaction. URL: http://www.rusnauka.com/6_NITSB_2010/Philologia/59572.doc.htm [in Ukrainian].

2. Osypov, P. I. (2011). Intercultural communication: problems and prospects. Proceedings of the international scientific conference. Mykolaiv, 48-54 [in Ukrainian].

3. Rozumna, O. P. (2016). Cultural diplomacy of Ukraine: state, problems, prospects: analytical report.

The policy of cultural diplomacy: strategic priorities for Ukraine. Kyiv: Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen, 3-5 [in Ukrainian].

4. Rozumna, O. P., & Chernenko, T. V. (Eds.). (2016). The policy of cultural diplomacy: strategic priorities for Ukraine for general. Kyiv: Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen [in Ukrainian].

5. Sheiko, V. (2009). Culture and globalization: a comparative analysis. Cultural thought, 1, 73-79 [in Ukrainian].

6. UNESCO Universal Declaration on Cultural Diversity. URL: <http://www.unesco.ru/rus/pages/Admin01122004192107.php> [in Russian].

7. Nai, Dzh. (2006). Flexible power. V. I. Suprun (Trans., Ed.). Moscow: Trendy [in Russian].

8. Seidov, V. G. (2002). From traditional diplomacy to public diplomacy. Informatciia. Diplomatiia. Psikhologiiia. Moscow: Izvestia, 115-121 [in Russian].

9. Khantington, S. (2003). Collision of civilizations. Yu. Novikova (Trans., Ed.). Moscow: AST [in Russian].

10. McLuhan, M. (1962). The Gutenberg Galaxy: The Making of Typographic Man. Toronto [in English].

*Стаття надійшла до редакції 20.09.2021
Отримано після доопрацювання 11.10.2021
Прийнято до друку 18.10.2021*